

Síťování služeb pro děti a jejich rodiny v Ústeckém kraji

Krajská síťářka: *Mgr. Radka Michelová*

zpracováno k: *01/2019*

Klíčová aktivita 1 – Podpora a rozvoj služeb v oblasti SPOD

Podaktivita 1.1: Podpora síťování služeb na lokální úrovni

Projekt Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Obsah

Úvodní slovo	2
O projektu <i>Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí</i>	3
Potřeby dítěte (a jeho rodiny) a úrovně podpory	5
Spolupráce v rámci krajské sítě na podporu dětí a rodin	7
Síťování v Ústeckém kraji	8
Shrnutí ze síťování	14
Doporučení pro rozvoj sítě v Ústeckém kraji	22
Závěrem	25
Použité zdroje	26
<i>Potřebujete více informací?</i>	27

„... pokud na sebe jednotlivé služby navazují a jsou vzájemně koordinovány, je možné potřeby dítěte a rodiny naplnit lépe, než pokud je spolupráce omezena rezortním dělením kompetencí, zejména pokud jde o metodické řízení, financování a zacílení služeb. Propojování služeb se zároveň neobejde bez osoby – koordinátora.“

Úvodní slovo

Vážené kolegyně a kolegové,

tento dokument je součástí projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“¹, aktivity Podpora a rozvoj služeb v SPOD a navazuje na analýzy místních sítí služeb a návrhy jejich optimální podoby, které byly zpracovány na území do projektu zapojených obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP).

Proč je důležité síťovat

*Síťování služeb vnímáme jako **nástroj zvýšení efektivity cílené práce s klientem – dítětem a jeho rodinou**. Vychází z předpokladu, že pokud na sebe jednotlivé služby navazují a jsou vzájemně koordinovány, je možné potřeby dítěte a rodiny naplnit lépe, než když je spolupráce omezena rezortním dělením kompetencí, zejména pokud jde o metodické řízení, financování a zacílení služeb. Propojování služeb se zároveň neobejde bez osoby koordinátora (v tomto projektu se jednalo o lokální a krajské síťačky a síťáře).*

Síťování služeb je dynamický a nikdy nekončící proces směřující k naplnění potřeb dětí a rodin žijících v dané lokalitě. Aby bylo síťování co nejúčelnější a šité na míru lokalitě, je třeba nejprve zmapovat stávající síť – tedy místní aktéry a jejich potřeby směrem k fungování sítě a to, jakým způsobem spolupracují. Proto lokální síťačky a síťáři (na úrovni ORP) a krajské síťáři (na úrovni krajů) důkladně mapovali terén a na základě zjištění pracovali společně s aktéry na tématech, která se ukázala jako významná pro rozvoj sítě, místní spolupráce apod.

Návrhová část dokumentu obsahuje shrnutí výstupů síťování na území ORP zapojených do projektu a zejména pak souhrn doporučení pro posílení a další rozvoj krajské sítě služeb pro děti a rodiny.

*Je zřejmé, že v každé lokalitě je síť služeb jiná, a to vzhledem k odlišným potřebám dětí a rodin, a je ovlivněna vnějšími podmínkami v lokalitě (např. personální a finanční kapacity aktérů). Všechny sítě služeb by však měly naplňovat principy transformace a **odrážet v první řadě potřeby dětí a rodin**.*

Bez vás by to nešlo

*To vše by se neobešlo bez samotného **procesu síťování**, tedy propojování místních aktérů sítě napříč rezorty, které vnímáme jako alfu a omegu spolupráce. Děkujeme proto všem místním aktérům sítě služeb za ochotu k setkávání se, zájem o spolupráci, podněty a společnou činnost na lepším fungování sítě podpory pro děti a jejich rodiny.*

*Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová a realizační tým aktivity síťování
oddělení transformace služeb pro rodiny a děti
Ministerstvo práce a sociálních věcí*

¹ Číslo projektu CZ.3.2.63/0.0./0.0/15_017/0001687.

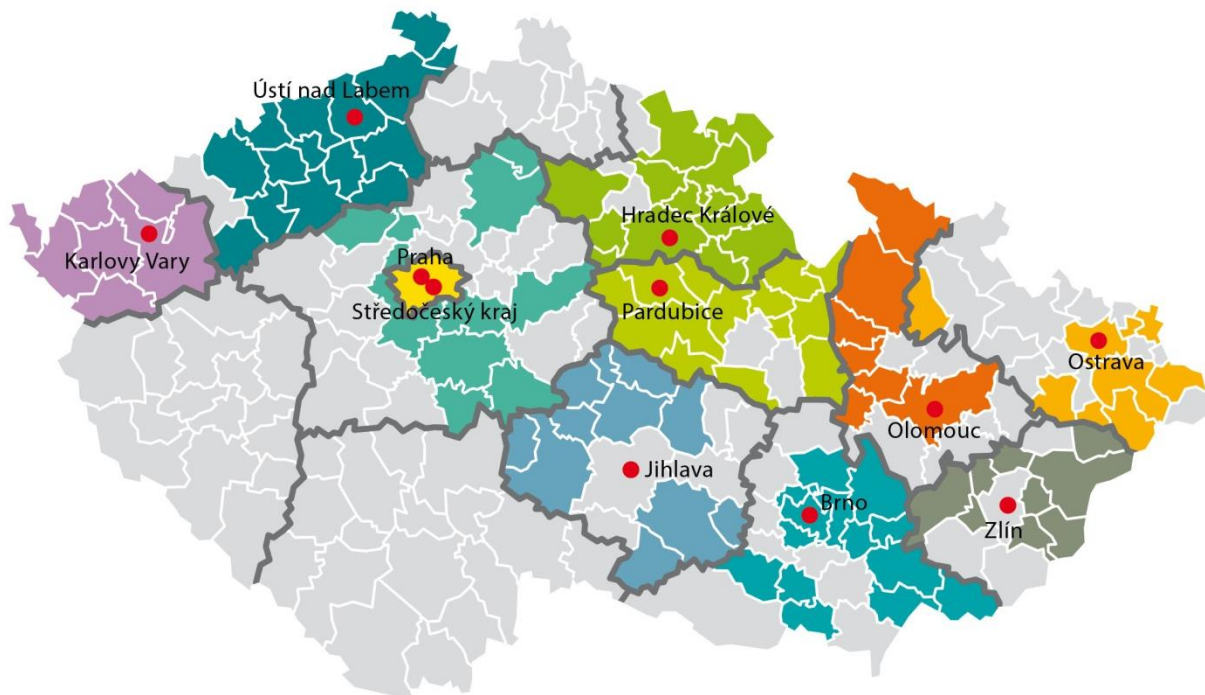
O projektu *Systemový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí*

Termín realizace: 1. 1. 2016 až 30. 6. 2019, ve **12** zapojených krajích.

Projekt se zaměřuje na posílení mezirezortní a multidisciplinární **spolupráce v oblasti péče o ohrožené děti a jejich rodiny**. Cíli projektu jsou podpora orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a dalších klíčových aktérů v oblasti síťování služeb pro ohrožené děti a rodiny; vytváření, podpora a rozvoj sítí služeb na lokální, krajské a celostátní úrovni; podpora nástrojů vedoucích k nastavení, zjišťování a rozvoji kvality systému sociálně-právní ochrany, nastavení modulů celoživotního vzdělávání pracovníků OSPOD a podpora a rozvoj náhradní rodinné péče (dále jen NRP). **A proč?** Aby se nadále snižoval počet dětí, které musejí svoji rodinu opustit, a aby pro děti, jež se dostávají do systému náhradní rodinné péče, byla zajištěna co nejkvalitnější individuální péče. Více najdete na <http://www.pravonadetstvi.cz>.

Podpora síťování služeb na lokální a krajské úrovni

Síťování služeb pro děti a rodiny je nejrozsáhlejší aktivitou projektu, je realizováno v 11 krajích a celkem ve 124 obcích s rozšířenou působností.

Východiska síťování

Síťování představuje „**návrat k rodině a dítěti**“, snahu podpořit vybudování pevné podpůrné sítě v bezprostřední blízkosti rodin, a to s maximálním využitím všech dostupných zdrojů. Síťování je proto spíše prací s lidmi než „vědeckým přístupem“ a dosavadní výsledky ukazují, že právě osobní kontakt síťáře s aktéry tvoří základ úspěšného rozvoje sítě podpory. Na druhou stranu síťář je kromě samotného propojování lidí také nositelem důležitých principů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny, přispívá k jejich lepšímu porozumění a zvnitřnění na úrovni lokality, a tím i k žádoucímu směřování práce s rodinami a dětmi. Síťování služeb je ze své podstaty transformací služeb na místní úrovni.

Vymezení služeb pro děti a rodiny

Z hlediska tohoto projektu jsou služby pro děti a rodiny nahlíženy optikou potřeby – jedná se o všechny děti a rodiny, které potřebují nějakou formu podpory, ať už v rovině prevence (mohou být ohrožené) nebo v rovině

intervence (již jsou ohroženy). Nejedná se tedy o služby rodinné politiky, zároveň ale ani o striktní vymezení dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen SPOD). Služby jsou zároveň vnímány zásadně nadrezortně, bez ohledu na právní formu či míru formálního ukotvení. Vymezením služeb jde především o zmapování všech dostupných zdrojů podpory na místní úrovni.

Cíle síťování služeb pro děti a rodiny

Zmapování aktérů v lokalitě: v maximálním možném rozsahu jsou zmapováni aktéři v lokalitě a jejich potřeby směrem k fungování sítě ve prospěch dětí a rodin, samotný výčet může být vůbec prvním popisem služeb pro děti a rodiny z nadrezortního hlediska a přispívá ke zvědomění rolí jednotlivých aktérů.

Zvědomění rolí jednotlivých aktérů: každý z aktérů si uvědomuje svou (i dílčí) roli v síti služeb pro děti a rodiny, tj. zná své kompetence a úkoly dané jednak zákony, jednak specifickými podmínkami v lokalitě, ale uvědomuje si také význam spolupráce s dalšími aktéry. Aktéři tak přesně znají svou vlastní roli a zároveň rozumí rolím ostatních aktérů.

Propojení aktérů v lokalitě: aktéři spolu komunikují ve smyslu případové práce, tj. ve smyslu potřeb dětí a rodin, s ohledem na zákonnou mlčenlivost a s ohledem na integritu dětí a rodin, s důrazem na působení v rovině prevence.

Implementace základních principů transformace do síťování, a tedy i činnosti jednotlivých aktérů: síťování lze vnímat jako aktivizaci terénu, která by se měla odvíjet od **základních principů transformace:**

- participace dítěte, respekt k dítěti
- potřeba vývoje, otevřené budoucnosti, perspektivy
- zdravé prostředí
- jistota, stabilita, bezpečí
- zapojení celé rodiny.

Co je síť služeb pro děti a jejich rodiny?

Síť služeb pro děti a jejich rodiny (dále jen síť) je soubor institucí, organizací a dalších subjektů, které na určitém geograficky vymezeném území (obec, město, obec s rozšířenou působností – dále jen ORP, region, kraj) svou činností ovlivňují situaci ohrožených dětí a rodin, ať už formálně na základě pravomoci vyplývající z legislativy, nebo neformálně, svým společenským posláním. **Základním principem fungování sítě je partnerství, mezioborová spolupráce a případné překonávání bariér, které spolupráci brání.**

Kdo jsou aktéři sítě?

Aktéři sítě jsou subjekty v síti se vzájemně provázanými vztahy, založenými na spolupráci a sdílené či dílčí odpovědnosti. Jde o instituce poskytující služby dětem a rodinám (registrované sociální služby i neregistrované návazné služby), orgány samosprávy (městské a obecní úřady, zejména agenda odboru sociálních věcí, konkrétně oddělení sociálně-právní ochrany dětí, dále sociální a terénní pracovníci), školy, poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče), lékaře, soudce, městskou policii, Policii České republiky a další.

Kdo je lokální a krajský síťář?

Síťář je nezávislý aktér sítě pomoci ohroženým dětem a jejich rodinám. Jeho cílem je udržitelně propojit aktéry sítě, aby navzájem znali své možnosti a potřeby a mohli efektivně spolupracovat při řešení situací ohrožených dětí a rodin. Ve svém konání vychází z principů deinstitucionalizace a ze zmapovaných potřeb aktérů a jejich klientů směrem k fungování sítě jako celku. Vytváří prostor pro jejich spolupráci napříč rezorty.

Potřeby dítěte (a jeho rodiny) a úrovně podpory

Níže uvedený popis odpovídá horizontální úrovni sítě služeb, tedy jednotlivým potřebám dětí, a vertikální úrovni sítě, tedy jednotlivým úrovním podpory dítěte (podrobně viz obrázek č. 1: Úrovně podpory dítěte a rodiny z hlediska jejich potřeb). Potřeby dětí byly odvozeny ze strukturovaného vyhodnocování situace dítěte a rodiny dle zákona č. 359/1999 Sb., o SPOD.

Potřeby dítěte

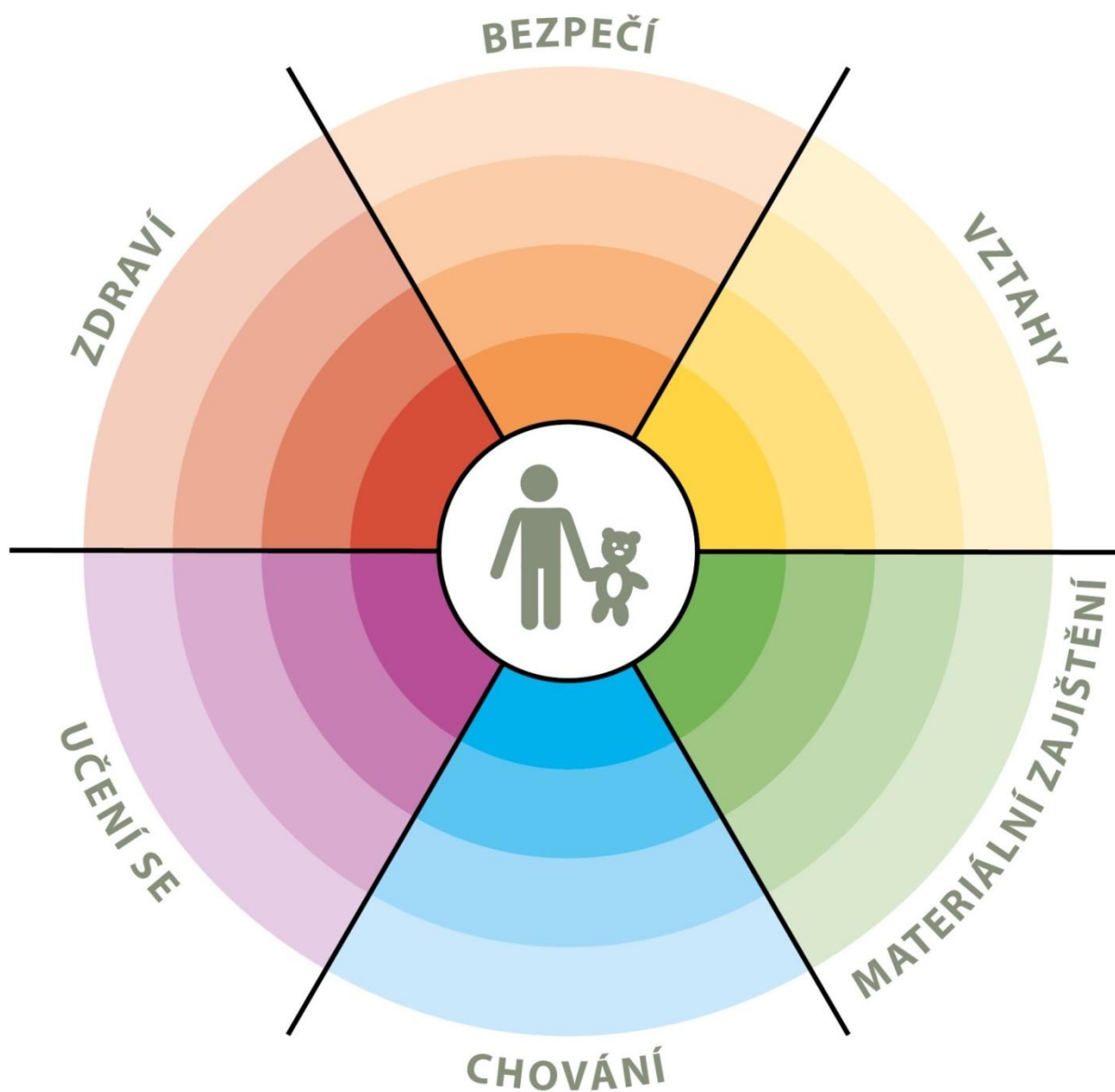
- **Vztahy:** potřeba rozumět vztahům k blízkým osobám, potřeba stabilních a bezpečných vazeb, vrstevnických vztahů, pozitivního vztahu k sobě samému apod.
- **Bezpečí:** potřeba bezpečného prostředí (prostředí rodiny i komunity), subjektivního pocitu bezpečí, životní stability, srozumitelnosti okolního světa, rozvoje kompetencí k rozpoznání nebezpečí apod.
- **Zdraví:** potřeba celkové duševní a tělesné pohody, dobrá péče o zdravotní stav dítěte, vztah k vlastnímu zdraví, podmínky pro zdravý vývoj apod.
- **Učení se:** potřeba poznávání okolního světa, porozumění událostem, nabývání zkušeností, motivace k učení a poznávání, rozvoj zvědavosti a sebepoznání apod.
- **Chování:** potřeba poznávat hranice, učit se normám, rozumět vlastnímu chování, mít respekt k ostatním apod.
- **Materiální zajištění:** potřeba zajištění základních životních potřeb tak, aby byl umožněn zdravý vývoj dítěte, přiměřená výživa, odpovídající vybavení včetně školních nebo zdravotních pomůcek apod.

Aktéři podpory dítěte a rodiny

- **Aktéři přímé podpory dítěte:** služby a další podpůrné aktivity směřující přímo k dítěti na bázi individuálního přístupu, zároveň jde o služby umožňující přímý přístup dítěte (dítě samo se může na poskytovatele služby obrátit), zaměření na dítě je odvozeno z Úmluvy o právech dítěte a zákona o SPOD, které připouštějí možnost ochrany dítěte v situacích, kdy dojde k narušení vztahu mezi dítětem a rodičem.
- **Aktéři přímé podpory rodiny:** služby a další podpůrné aktivity směřující k podpoře rodiny tak, aby byla schopna naplnit ochrannou a podpůrnou roli vůči dítěti, tedy služby posilující kompetence rodičů, podpora zahrnuje vždy zároveň dítě i rodiče.
- **Aktéři širší podpory:** jedná se o služby a další podpůrné aktivity, jejichž primárním účelem není poskytování specifické podpory rodinám a dětem, rodiny a děti spadají do cílové skupiny poskytovatelů těchto služeb, přitom je podstatné, zda si aktéři jsou své role vědomi a naplňují ji.
- **Podpora v rámci komunity:** komunita je pojímána jako významný zdroj podpory. Zdroje obce a lokality je důležité popsat a provázat s potřebami rodin a dětí, komunitní zdroje jsou považovány za rozsáhlý, ale doposud málo využitý potenciál podpory dětí a rodin.

Obrázek č. 1

ÚROVNĚ PODPORY DÍTĚTE A RODINY Z HLEDISKA JEJICH POTŘEB

Úrovně podpory:

-       aktéři přímé podpory dítěte
-       aktéři přímé podpory rodiny
-       aktéři širší podpory
-       podpora v rámci komunity

Spolupráce v rámci krajské sítě na podporu dětí a rodin

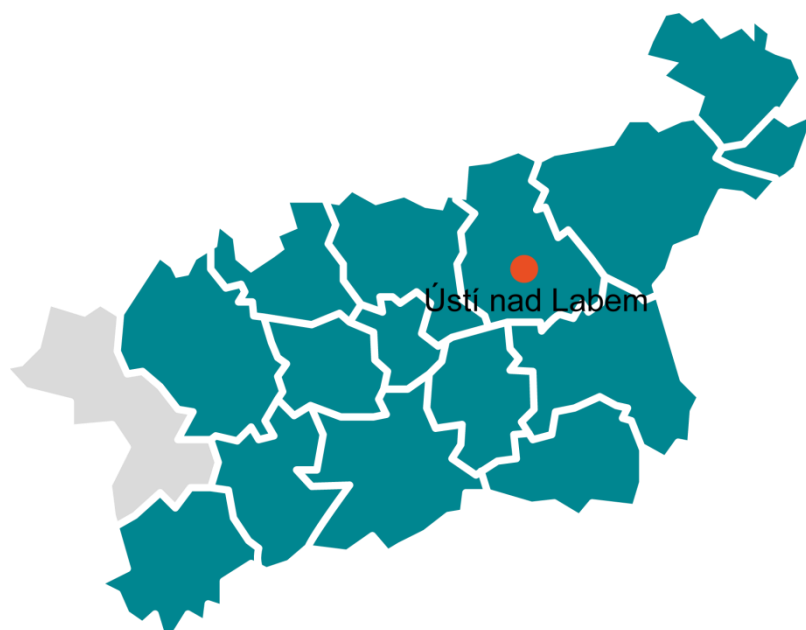
Z hlediska transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny je jedním ze dvou základních kroků sjednocení systému, tedy překonání rezortních bariér. Mimo snahy o provedení změn na vládní úrovni je paralelně možné uskutečnit řadu kroků na úrovni krajů a ORP (tj. přímo „v terénu“). Pole působnosti jednotlivých aktérů a možnosti jejich spolupráce jsou natolik široké, že i v rámci stávajících zákonných mantinelů lze nalézt dostatek prostoru pro vznik funkčních mezioborových týmů a platforem.

Na úrovni ORP nebo na jakékoliv lokální úrovni je možné role aktérů rozšiřovat v návaznosti na to, jaké jsou odborné kompetence pracovníků, jejich časové možnosti, zákonné pravomoci nebo role, která jim v dané lokalitě přísluší s hlediska návaznosti na aktivity dalších aktérů. Pro to, aby byla síť co nejvíce kompaktní, je nutné, aby byly potřeby dětí naplňovány v každý moment na každé její úrovni, tj. aby podpora poskytovaná dítěti byla provázaná. Je tedy žádoucí, aby aktéři sítě na místní úrovni své role rozšiřovali, případně alternovali. Tomu často brání nedostatečná znalost vlastních i cizích rolí a osvěta aktérů v tomto smyslu je mimo jiné obsahem zpracovaných návrhů optimálních modelů sítě služeb na úrovni ORP.

Oproti tomu, na úrovni krajské, jsou role jednotlivých aktérů více rezortně vymezeny – jedná se často o aktivity nadřazené lokální úrovni z hlediska metodického řízení, kontroly nebo financování, spíše než o přímou práci s cílovou skupinou. Z tohoto důvodu nesměřuje snaha o propojení krajské sítě tolik na rozšiřování rolí aktérů, jako na význam jejich vzájemné spolupráce. Spolupráce by měla být zaměřena na zvyšování vzájemného povědomí o rolích jednotlivých aktérů a jejich vzájemných právech, povinnostech a možnostech spolupráce, sladování cílů práce s dětmi a rodinami, podpora rozvoje multidisciplinární spolupráce na všech úrovních, poskytování přesahové metodické opory (např. společná metodická stanoviska rezortu sociálních věcí, školství, zdravotnictví, nastavování společných postupů pro řešení typových kazuistik apod.), společné prosazování návrhů a politik ve prospěch ohrožených dětí (např. podpora bydlení, vzdělávání, náhradní péče apod.), nastavení efektivního směřování finančních prostředků, včetně využívání ESIF, shodná definice priorit (např. zaměření na prevenci, alternativní formy péče, deinstitucionalizaci apod.).

Žádoucí formy spolupráce aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny na úrovni kraje spočívají v trvale nastavených týmech fungujících na bázi pravidelného setkávání, kdy je tento model, jeho principy a výstupy činnosti přenášen dále na úroveň lokalit (ORP). Tj. mělo by se jednat o funkční mezioborové, obecně známé platformy.

Síťování v Ústeckém kraji

Stručný popis lokality

Ústecký kraj leží na severozápadě České republiky. Severozápadní hranice kraje je zároveň i státní hranicí se Spolkovou republikou Německo a to se spolkovou zemí Sasko. Na severovýchodě sousedí Ústecký kraj s Libereckým krajem, na západě s Karlovarským a z malé části i s krajem Plzeňským a na jihovýchodě se Středočeským krajem.

Rozloha kraje je 5 339 km², což představuje 6,8 % rozlohy České republiky. Ústecký kraj je rozdělen do sedmi okresů (Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem), které se dále člení na 354 obcí, z toho je 59 obcí se statutem města. Na území Ústeckého kraje se nachází 16 správních obvodů obcí s rozšířenou působností: Bílina, Děčín, Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Litvínov, Louny, Lovosice, Most, Podbořany, Roudnice nad Labem, Rumburk, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf a Žatec a 30 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem.

Ke konci roku 2017 měl Ústecký kraj 821 080 obyvatel, což jej řadí na páté místo v republice. Hustota obyvatel (154 obyvatel/km²) je vyšší než vykazuje celostátní průměr (134 obyvatel/km²) a je po hlavním městě Praze, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji čtvrtou nejzaldněnější oblastí. Největší obcí a zároveň sídlem kraje je město Ústí nad Labem.

Charakteristickým rysem kraje je relativně mladé obyvatelstvo, průměrný věk je 41,8 let. Ústecký kraj se řadí na třetí nejnižší místo v počtu živě narozených na 1 000 obyvatel (10,3), ale je zde třetí nejvyšší úmrtnost v republice (11,2 zemřelých na 1 000 obyvatel). Ústecký kraj se počtem rozvodů na 1 000 obyvatel (2,7) řadí na druhé místo a počtem potratů na 100 narozených (41,0) na první místo v celorepublikovém srovnání.

Podle výběrového šetření pracovních sil je v kraji zaměstnáno téměř 385 tisíc osob, z nichž nejvíce je pracujících ve zpracovatelském průmyslu (106 tisíc osob dle klasifikace CZ-NACE). V roce 2017 průměrná hrubá měsíční mzda v kraji dosáhla 27 173 Kč (na přepočtenou osobu), za celorepublikovým průměrem zaostala o 2 323 Kč, ve srovnání krajů je Ústecký kraj na sedmém místě. Pokles těžby uhlí, restrukturalizace podniků, útlum výroby i

zemědělství mají za následek, že v republikovém srovnání je v Ústeckém kraji dlouhodobě nejvyšší podíl nezaměstnaných osob (5,39 %, v ČR 3,77 % k 31. 12. 2017).²

Strategické a koncepční dokumenty na úrovni kraje

Ústecký kraj má zpracován **Střednědobý plán rozvoje sociální služeb v na období 2019 – 2021**, který navazuje na plány předešlé (první vznikl v roce 2007). Cíle plánu: vytvoření základní sítě služeb, podpora kvality, analýza potřebnosti a efektivity, zlepšení informovanosti, podpora zapojení jiných forem pomoci.

Na střednědobém plánování se podílejí pracovní skupiny za jednotlivé regiony. Pracovní skupiny jsou složeny jak ze zástupců poskytovatelů sociálních služeb dle cílové skupiny, tak z řad sociálních pracovníků z obcí, úřadů práce apod. Je dbáno na to, aby pracovní skupiny tvořili odborníci z různých odvětví a skupina tak byla objektivní.

Krajská koordinační skupina koordinuje a řídí proces plánování sociálních služeb, průběh zpracovávání SPRSS, svolává a organizuje jednotlivá jednání, navrhuje priority v sociálních službách a zajišťuje přenos informací mezi jednotlivými stupni struktury pro plánování a rozvoj sociálních služeb.

Výsledkem, ke kterému kraj směřuje, je krajská síť sociálních služeb, představující konkrétní sociální služby, které jsou vyhodnoceny jako potřebné, efektivní a kvalitní. Tyto budou finančně podporovány ze strany kraje (prostřednictvím dotace přidělené kraji od MPSV, z rozpočtu kraje, popř. v rámci projektů financovaných z jiných zdrojů – strukturální fondy, realizovaných přímo krajem nebo jinými subjekty, z dalších dotačních titulů ministerstev apod.) Oproti minulým obdobím je v aktuálním střednědobém plánu zohledněna i probíhající reforma psychiatrické péče, je podpořeno fungování Center duševního zdraví v Ústeckém kraji.³

Na každý kalendářní rok je vypracován **Akční plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji**, u kterého probíhá vyhodnocování plnění cílů a změny kapacit sociálních služeb prostřednictvím regionálních pracovních skupin prevence, poradenství a péče. Na základě výstupů potom dochází k aktualizaci sítě služeb a jejich kapacit v závislosti na konkrétních potřebách regionu. Cílem Akčního plánu je naplňování stanovených priorit SPRSS, priorit regionů, řízení a aktualizace sítě sociálních služeb na území kraje na základě znalosti aktuálních potřeb, a to v souladu s měnícími se zákonnými normami a vývojem prostředí v závislosti na finančních prostředcích.

V rámci evaluace implementační fáze procesu střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb kraje je v Akčním plánu rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na rok 2019 vyhodnocen průběh plnění definovaných cílů, byla popsána aktuální situace v oblasti sociálních služeb v jednotlivých regionech kraje a byly zapracovány veškeré změny u poskytovatelů sociálních služeb k 30. 6. 2018. Z celkového počtu 36 definovaných cílů v oblasti sociální péče bylo splněno 8 cílů a částečně splněno 6 cílů. Ze stanovených 55 cílů v oblasti sociální prevence a odborného sociálního poradenství bylo splněno 8 cílů a částečně splněno 8 cílů.⁴

Dalším významným strategickým dokumentem je **Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2017 – 2021**; stěžejní cílovou skupinou, na kterou se dokument zaměřuje, jsou děti, mládež a rodiny. Ústecký kraj se prostřednictvím strategického dokumentu zavazuje podporovat aktivity z oblasti prevence primární, sekundární i terciární, zároveň zdůrazňuje nutnost multioborové spolupráce při zajišťování preventivních aktivit a opatření.⁵

² Český statistický úřad. Charakteristika Ústeckého kraje. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/61165702/33008518chcz.pdf/b25e327b-9b81-4828-ae44-dce10771f305?version=1.3>

³ Ústecký kraj. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na období 2019 – 2021. Dostupné z:

https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730711

⁴ Ústecký kraj. Akční plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na rok 2019. Dostupné z:

https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730712

⁵ Ústecký kraj. Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2017 – 2021. Dostupné z:

<https://www.kr-ustecky.cz/strategicke-dokumenty/ds-100004/archiv=0&p1=204835>

Ústecký krajský plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015 – 2020 necílí primárně na děti a rodiny, akcentuje ale vyrovnávání příležitostí, podporu začlenění do běžného života, zvýšení informovanosti o službách a možnostech podpory pro osoby se zdravotním postižením bez rozdílu věku nebo typu postižení. Za klíčovou je považována podpora fungování v přirozeném prostředí.⁶

Strategie podpory rozvoje dobrovolnictví Ústeckého kraje 2019 – 2020; cílem je zajistit dostupnější a kvalitnější služby poskytované dobrovolníkům, přijímajícím organizacím a jejich klientům na území Ústeckého kraje, podpořit místní dobrovolnická centra a dobrovolníky; prosítování území tak, aby docházelo k pravidelné informovanosti a aktivizaci občanů formou strukturovaného dobrovolnictví – z hlediska podpory dětí a jejich rodin se jedná o podporu neformálních, přirozených zdrojů podpory.⁷

Koncepce rodinné politiky Ústeckého kraje 2019 – 2021; definuje cíle a opatření krajské rodinné politiky, která má ambice podporovat rodinu ve všech jejích podobách a oblastech života, tedy i rodiny, které z hlediska některých charakteristik patří k ohroženým.⁸

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji 2016 – 2020 je koncepčním materiálem, který z hlediska ohrožených dětí a jejich rodin zdůrazňuje významnou roli pedagogicko-psychologických poraden, definuje opatření na zvyšování kvality služeb poskytovaných těmito poradnami a rozšiřování činnosti směrem k intenzivnější podpoře dětí; podobně je tomu u speciálně-pedagogického centra. Dokument deklaruje též cíle v oblasti ústavní výchovy, předpokládá snížení počtu dětí v tomto typu náhradní péče a nastiňuje možnost využít volných kapacit např. prostřednictvím zřizování sociálních služeb podporujících fungování dětí/mladých lidí v přirozeném prostředí.⁹

Krajské projekty vztahující se k oblasti práce s dětmi a jejich rodinami

Ústecký kraj realizuje a podporuje celou řadu projektů. Mezi nejvýznamnější z nich, které se zaměřují (kromě jiného) na služby pro ohrožené děti a jejich rodiny, patří aktuálně:

Projekt Podpora sociálních služeb v Ústeckém kraji 2 (reg. č. CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_005/0005703)

Realizace 1. 1. 2017 – 30. 6. 2020

Projekt je zaměřen na podporu služeb pro děti a rodiny v obtížné životní situaci s hlavním cílem zajistit dostupnost a rozvoj těchto služeb. Vzhledem k tomu, že mezi podporované služby patří sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, je možno konstatovat, že uvedený projekt je v souladu s cíli a principy projektu Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí z pohledu důrazu na poskytování podpory dětem a rodinám v jejich přirozeném prostředí.

Projekt je spolufinancován z prostředků EU, státního rozpočtu ČR a rozpočtu ÚK.

Projekt QUALITAS PRO PRAXIS 2 (reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_007/0005743)

Realizace 1. 3. 2017 – 31. 8. 2018 Tento projekt byl zaměřen na zvyšování kvality služeb, podporovány byly právě služby pro rodiny a děti. Vzhledem k tomu, že rozšiřování kompetencí pracovníků aktérů sítě služeb pro rodiny s dětmi je důležitým faktorem pro rozvoj participativních a kooperativních metod práce na základě case managementu, je možno konstatovat, že projekt je tematicky propojen s aktivitami projektu Systémový rozvoj a

⁶ Ústecký kraj. Ústecký krajský plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015 – 2020. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=17307

⁷ Ústecký kraj. Strategie podpory rozvoje dobrovolnictví Ústeckého kraje 2019 – 2020. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730792

⁸ Ústecký kraj. Koncepce rodinné politiky Ústeckého kraje 2019 – 2021. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1731540

⁹ Ústecký kraj. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji 2016 – 2021. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1697043

podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí, a to zejména z pohledu klíčové aktivity zaměřené na vzdělávání pracovníků OSPOD.

Projekt je spolufinancován z prostředků EU, státního rozpočtu ČR a rozpočtu ÚK.

Projekt „Orientace v náročné životní situaci 2018“

Ústecký kraj realizoval v roce 2018 projekt „Orientace v náročné životní situaci 2018“. Cílem projektu byl profesní a osobnostní rozvoj odborných pracovníků, kteří vykonávají především přímou sociální práci s dětmi a mladistvými ohroženými sociálně nežádoucími jevy.

Projekt byl financován Ministerstvem vnitra z Programu prevence kriminality na místní úrovni 2018 se spoluúčastí Ústeckého kraje.

Projekt „Šikana jako téma nejen školské primární prevence“

Jedná se o vzdělávání pedagogických pracovníků – školních metodiků prevence, pracovníků pedagogicko-psychologické poradny a dále pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí, případně manažerů prevence kriminality. Projekt je sestaven ze čtyř provázaných vzdělávacích dnů, jejichž cílem je zvýšení kompetencí pracovníků, kteří pracují s dětmi, které se setkaly se šikanou, ať v roli oběti nebo v roli agresora. Projekt zároveň plánuje provázat spolupráci dotčených institucí, které mají oblast řešení nežádoucího chování dětí v kompetenci.

Projekt je financován Ministerstvem vnitra z Programu prevence kriminality na místní úrovni se spoluúčastí Ústeckého kraje.

Průběh mapování potřeb a síťování

Síťování bylo v lokalitě zahájeno od 1. 7. 2016. Mapování potřeb aktérů sítě služeb probíhalo od července 2016 do května 2017 ve dvou fázích, což bylo zapříčiněno změnou v personálním obsazení pozice krajského síťáře a čtyřměsíčním přerušením procesu mapování v době, kdy pozice nebyla obsazena. První krajskou síťářkou byla Bc. Eva Kasalová, od března 2017 na pozici působí Mgr. Radka Michelová.

Krajské síťářky se v rámci mapování zúčastnily celkem 52 setkání s pracovníky Krajského úřadu Ústeckého kraje, vedoucími i řadovými pracovníky institucí a organizací, které v rámci kraje poskytují služby pro ohrožené děti a jejich rodiny. Obdobně jako lokální síťáři v jednotlivých ORP zjišťovaly, jaká témata v kraji rezonují, jaká je stávající praxe v oblasti multirezortní spolupráce, jaké jsou příklady dobré praxe a kde naopak jednotliví aktéři identifikují určité nedostatky či cítí potřebu změny. Účastnily se jednání pracovních skupin zřízených v rámci krajských struktur, stejně jako setkání s poskytovateli služeb či porad vedoucích pracovníků OSPOD.

Nedílnou součástí mapování potřeb, na něž navázala jejich analýza sloužící k definování oblastí, na které se krajská síťářka ve své činnosti v dalším období zaměřovala, byla rovněž práce s výstupy z mapování potřeb aktérů v jednotlivých zapojených ORP, které zpracovali lokální síťáři. Krajská síťářka se aktivně účastnila individuálních i skupinových konzultací s lokálními síťáři, s cílem identifikovat témata, které se objevují napříč krajem a mohou být základem pro budování krajské strategie síťování.

Nejčastěji zmiňované potřeby

Zjištěné potřeby a témata lze shrnout do několika oblastí:

1. Informovanost

V jednotlivých ORP se ukazuje, že služby zaměřené na podporu ohrožených dětí a jejich rodin a služby preventivního charakteru v místě často působí, byť třeba v omezeném rozsahu časovém či personálním, ale aktéři o sobě navzájem nevědí. Různé informační materiály, katalogy sociálních služeb apod. jsou sice k dispozici, ale fakticky je často velmi malé povědomí o místních zdrojích k řešení obtížných situací v životě dětí a jejich rodin. Aktéři poptávají informace - oblastí, na kterou by bylo možno se zaměřit, je hledání takové formy zpracování a předávání informací, která by zvýšila povědomí o službách, jejich možnostech,

kapacitách, situacích, ve kterých je možno se na ně obrátit. V rámci krajského rozměru síťování je to otázka využití katalogu služeb, jeho náplně, formy a nástrojů k jeho sdílení.

2. Vyjasnění kompetencí a rolí

Velmi často bylo zjištěno, že jednotliví aktéři mají malé nebo ne zcela reálné povědomí o kompetencích, možnostech a nástrojích, kterými disponují jiní aktéři sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny. To přináší očekávání, která nejsou reálně naplnitelná a pochybnosti o možnostech spolupráce. Zejména tam, kde se jedná o témata s multirezortním akčním polem, je mnoho nejasností, různých metodických pokynů, které jsou ve vzájemném rozporu, což přispívá k nejistotě aktérů a zužuje prostor ke spolupráci. Jako klíčové se jeví opakované vyjasňování role a kompetencí OSPOD, který je často vnímán jako jediný možný zdroj podpory a pomoci bez ohledu na závažnost a kontext situace, ke které hledá dotčený aktér řešení. Výraznou potřebu v této oblasti vyjadřují zástupci školských zařízení různého typu, ale rovněž pracovníci sociálních služeb a dalších organizací a institucí, které se v oblasti práce s dětmi a rodinami pohybují. Rovněž pracovníci OSPOD ne vždy přesně znají možnosti jiných aktérů, což vnímají jako deficit v rámci multidisciplinární spolupráce.

3. Komunikace, předávání informací

Otázka sdílení relevantních informací, budování a rozvíjení komunikačních kanálů je z pohledu aktérů velmi aktuální. Dobrá praxe je často založená na existenci komunikačních a pracovních platform, které usnadňují vyjednávání spolupráce a umožňují lepší koordinaci poskytování různých forem podpory. V rámci jednotlivých lokalit je odlišně vnímána efektivnost stávajících komunikačních nástrojů, není vždy zcela jasné, jaké informace je možno sdílet, v jaké formě a s jakým záměrem.

4. Metody a postupy při řešení konkrétních případů

Aktéři často popisují absenci dojednaných postupů, které by jim umožňovaly efektivně pracovat s nepříznivou situací dítěte a jeho rodiny s využitím potenciálu multidisciplinární spolupráce. Malá informovanost o dostupných službách, nevyjasněné kompetence a z nich plynoucí nenaplněná očekávání potom pro aktéry představují obtížně překonatelnou bariéru, popisují pocíťovanou bezmoc v konkrétních případech.

5. Včasná intervence

Mezi aktéry panuje shoda v tom, že žádoucí by bylo s nepříznivou situací dítěte a jeho rodiny začít pracovat tak, aby se minimalizovaly negativní dopady na dítě, nebylo nutno přistupovat k nejrůznějším sankcím, invazivním zásahům do rodinného systému apod. Současně ale aktéři vyjadřují nejistotu v tom, kdo má nebo může být tím, kdo potenciální riziko odhalí, a jak s tímto zjištěním dále nakládat. Rovněž v otázce nástrojů podpory probíhá velká, dosud neukončená diskuze. Objevují se potřeby směřované do oblasti komunitní práce, velkým tématem je možná úloha školy jako prostředí, které vedle činnosti výchovné a vzdělávací může mít potenciál právě v oblasti identifikování potřeby podpory u jejich žáků a jejich rodin a jejich propojení s aktéry, kteří adekvátní podporu nabízejí.

6. Využívání nástrojů multidisciplinární a multirezortní spolupráce v případové práci

Ačkoli velká část aktérů hovoří o potřebě sdílení informací, postupů, kooperativních a participativních modelů spolupráce, ne vždy jsou v praxi využívány relevantní nástroje, které by to umožnily. Aktéři v některých případech nástroje znají, ale hledají způsob, jak je začlenit do své praxe; objevují se ale i případy, kdy je konkrétní nástroj využíván způsobem, který jeho možnou efektivitu snižuje nebo ji zcela eliminuje (případová konference až v okamžiku, kdy situace dítěte a rodiny je zcela kritická apod.). Příležitost představuje poptávka po těchto nástrojích a ochota se jim učit, kterou mnozí aktéři deklarují.

7. Možnosti práce v přirozeném prostředí rodiny, posilování rodičovských kompetencí, aktivizace rodiny

Jako častá překážka je vnímána vysokoprahovost určitých forem podpory, která brání lepšímu využití ze strany rodin. Aktéři si uvědomují, že přiblížení služeb rodinám, práce v jejich přirozeném prostředí, využívání potenciálů zdrojů uvnitř rodiny a v jejím nejbližším okolí otvírá možnosti efektivní práce s obtížnou životní situací. Mnohdy ale v rámci svých činností a nástrojů, kterými disponují, nevidí prostor pro aktivní využívání těchto zdrojů, a to ani v rámci lokální sítě.

8. Náhradní rodinná péče a její podpora (zejména zabezpečení adekvátního počtu náhradních rodičů a podpora ve všech fázích realizace náhradní rodinné péče)

Institucionální péče je většinou aktérů vnímána jako krajní řešení nepříznivé životní situace dítěte a jeho rodiny, ne vždy ale vidí jako reálné využití některé z forem náhradní rodinné péče. Obtížné je řešení situace v případě vícečetných sourozeneckých skupin, dětí se zdravotním postižením, dětí s výchovnými problémy, dětí ve starším školním věku. Přesto, že se v Ústeckém kraji daří nacházet pěstouny na přechodnou dobu, není jich stále dostatek, výrazně scházejí ale zejména pěstouni dlouhodobí. Aktéři pociťují potřebu zvýšení povědomí o náhradní rodinné péči, aktivního „náboru“ nových pěstounů, stejně jako kvalitní péče a podpory pro náhradní rodiny.

Jedná se o potřeby různorodé, vystupujícími aspekty jsou spolupráce, koordinovanost, práce s rodinou v jejím přirozeném prostředí, včasná identifikace rizikových faktorů v životě dítě, využívání nástrojů, které zapojí zdroje rodiny samotné, zdroje komunitní a v režimu subsidiarity budou hledat vždy co nejméně invazivní, ale zároveň efektivní způsoby podpory a pomoci.

Na základě těchto zjištění se krajská síť ačka ve své činnosti zaměřovala na tato témata:

- Gatekeeping jako princip podpory ohrožených dětí v Ústeckém kraji
- Podpora služeb pro děti s potřebami v oblasti duševního zdraví

Shrnutí ze síťování

Shrnutí činnosti krajské síťáčky

Gatekeeping

V rámci mapování potřeb na úrovni jednotlivých ORP i úrovni krajské se opakovaně objevovaly potřeby orientované na posílení míry spolupráce jednotlivých aktérů, intenzivnější práci s dítětem a rodinou v jeho přirozeném prostředí, hledání multioborových přístupů, které by umožnily včasnou identifikaci obtížných momentů v životě dítěte a včasnou intervencí pomohly aktivizovat rodinu a využít v její prospěch různorodé zdroje pomoci a podpory. Jedná se o bod, ve kterém stávající praxe není dostačující, s dítětem a rodinou se často začíná pracovat až ve chvíli, kdy se situace stala kritickou a příslušní aktéři sítě služeb pro rodiny s dětmi potom volí formu invazivních, represivních zásahů do rodiny. To je v rozporu s mezinárodními dokumenty i národními strategiemi a koncepčními materiály. Souvisí to s řadou otázek spojených s koordinací práce s rodinou a dítětem, kompetencemi jednotlivých aktérů, relevantními nástroji, které ladí s přístupem orientovaným na ochranu práv dětí a jejich nejlepší zájem.

Právě otázky kdo, kdy a jak má a může s dítětem a jeho rodinou pracovat, jsou stěžejní pro zvolené téma síťování. Není pochyb, že roli koordinátora v situaci, kdy se jedná o dítě ohrožené (ve smyslu §6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění), má místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ten vyhodnocuje situaci dítěte, vypracovává individuální plán ochrany dítěte, komunikuje s rodinou, různými institucemi a odborníky a hledá způsoby, jak ohrožení zmírnit či odstranit. Až v případě, že vyčerpá možnosti terénní a ambulantní formy pomoci a podpory (s využitím všech relevantních zdrojů napříč pomáhajícími obory, a to včetně možností koordinovaného multidisciplinárního postupu), zvažuje pracovník OSPOD, zda není nutné s přihlédnutím k ochraně života, zdraví a chráněných zájmů dítěte přistoupit k dočasnému umístění dítěte mimo rodinu. To je alespoň žádoucí postup. V terénu ale ve významném množství případů nejsou využity možnosti práce s dítětem a rodinou tak, aby došlo k aktivizaci zdrojů uvnitř rodiny a v jejím blízkém okolí, přirozeném prostředí rodiny, podpory rodiny v podobě terénní služby, asistence či sanace. Děti jsou umisťovány mimo rodinu, přičemž první volbou nebývá vždy některá z forem náhradní rodinné péče, ale péče v zařízeních pobytových (ZDVOP, DÚ, DD apod.). V době umístění potom chybí cílená a intenzivní práce s dítětem i jeho rodinou, směřovaná k návratu dítěte do domácího prostředí.

Princip gatekeepingu nabízí perspektivu centrovanou na dítě a jeho rodinu s respektem k právům a nejlepšímu zájmu dítěte s cíleným využíváním relevantních zdrojů pomoci a podpory.

Práce na tématu Gatekeeping probíhala v několika fázích:

- studium relevantních materiálů směřující k porozumění základním principům
- promýšlení možností uplatňování těchto principů ve stávajících podmínkách terénu SPOD
- vytvoření modelu, který by přehledně zobrazoval klíčové momenty a aktéry při naplňování principů gatekeepingu v praxi
- seznámení vybraných aktérů s výstupy, zpětná vazba, zapracování připomínek
- zveřejnění materiálu, podpora zapojování přístupu v praxi.

Inovativní služby pro děti se specifickými potřebami v oblasti duševního zdraví

Snad nejproblematičtěji byla napříč krajem vnímána dostupnost služeb psychiatrů, klinických psychologů, psychologů a terapeutů (zejména rodinných). Při podrobnější analýze je ale zřejmé, že se často jedná spíše o snahu mít k dispozici nástroje k řešení nejrůznějších situací, které bývají popisovány jako problémy s chováním či učením a kde i mezi odbornou veřejností převažuje přístup založený na expertním diagnostickém modelu (vyšetření – diagnóza – intervence). Právě děti se specifickými potřebami v oblasti duševního zdraví jsou v současné době cílovou skupinou, pro kterou není k dispozici příliš rozsáhlá síť pomoci a podpory. Téma je navíc vnímáno jako převážně zdravotnické, služby z oblasti sociální či školské tedy nejsou příliš motivovány k rozšiřování

své nabídky. Dobrou příležitostí ke změně perspektivy je probíhající reforma psychiatrické péče, které kromě dospělé populace cílí i na skupinu dětí a mladých lidí.

Jedná se o téma, kterému se krajská síťačka věnovala v rámci projektových aktivit zaměřených na inovativní možnosti služeb pro děti a jejich rodiny. V rámci spolupráce s projektem Ministerstva zdravotnictví Reforma péče o duševní zdraví – Strategie reformy psychiatrické péče se zapojila do vytváření a implementace Strategie reformy psychiatrické péče v Ústeckém kraji. Je vedoucí pracovní skupiny „Děti“, která bude dle potřeb dané cílové skupiny navrhovat optimální model zajištění psychiatrické komunitní a ostatní péče – sociální služby, ambulantní lékaři, akutní psychiatrická lůžka, práce s rodinou, vzdělávání, zapojení školství, sociálních oddělení obcí a OSPOD. Jedná se tedy o praktické uplatnění výstupů projektu s využitím multioborového přístupu.

Školská sociální práce

Důležitým prostorem, ve kterém je možno podpořit včasnou identifikaci obtíží v životě dítěte a rodiny, je prostředí školy. Právě školní prostředí, jako přirozený komunitní prostor, ve kterém je možno cílit nejen na oblast vzdělávání, ale rovněž podpořit děti a rodiny, se ukazuje jako zatím nevyužitý potenciál. Školy samotné se ne vždy cítí být součástí sítě služeb pro rodiny s dětmi, zároveň však v každodenní praxi reflektují, že jsou často první institucí, která zachytí signály o rizikových momentech v životě dítěte. Ze strany škol potom zaznívá konstatování, že nemají kompetence ani nástroje s těmito situacemi účinně nakládat, chybí jim informace o tom, na koho se obrátit nebo co dítěti/rodině doporučit, pokud se jedná o situace bezprostředně nesouvisející se vzdělávacím procesem. Často se potom pracovníci škol obracejí na jedinou instituci, která z jejich pohledu má pokrýt celé spektrum potřeb dítěte, tedy orgán sociálně-právní ochrany dětí. To přináší celou řadu nedorozumění a paradoxně pro dítě a jeho rodinu ne vždy žádoucí formy intervence, které jsou buď předčasné, kompetenčně nesprávně zacílené či naopak přicházejí příliš pozdě.

Školská sociální práce v podobě, která vychází z dobré zahraniční praxe, by mohla nabízet zcela nové možnosti pomoci a podpory v přirozeném prostředí dítěte, otevírat prostor pro lepší koordinaci různých nástrojů, které by byly využívány v souladu s potřebami dítěte a v jeho zájmu. Proto se krajská síťačka v rámci svého působení věnovala popularizaci tématu školská sociální práce. Využila několika odborných setkání, aby představila možnosti působení sociálního pracovníka ve školním prostředí. Ohlasy byly pozitivní, zejména na celokrajském aktivu pracovníků pedagogicko-psychologických poraden se rozproutila velmi živá diskuze, ze které bylo zřejmé, jak užitečný by tento nový nástroj mohl být.

Součástí práce s tímto tématem bylo také informování o výzvě 076 OPZ Podpora inovativních služeb pro ohrožené děti a rodiny, jejímž prostřednictvím je možno získat finanční podporu pro zavádění nových služeb pro děti a jejich rodiny. Velký ohlas zaznamenala prezentace na celokrajském semináři pro představitele NGO a samospráv. V současné době je minimálně jedno ORP, kde vzniká projekt na zavedení školské sociální práce.

Rodinná politika

Krajská síťačka se aktivně účastnila pracovní skupiny pro rodinnou politiku, která byla zřízena KÚ ÚK. Zapojila se rovněž do platformy pro rodinnou politiku, která je organizována projektem Krajská rodinná politika.

Ústecký kraj neměl do současné doby vytvořen žádný strategický ani koncepční materiál, který by definoval cíle krajské politiky v prorodinné oblasti. To právě vedlo ke vzniku pracovní skupiny, jejímž úkolem bylo koncepční dokument vytvořit. To se po mnohaměsíčním úsilí podařilo, materiál vznikl, byl připomínkován a nakonec předložen orgánům Ústeckého kraje. Na konci roku 2018 byla Koncepce rodinné politiky Ústeckého kraje 2019 – 2021 schválena.

Shrnutí ze síťování na úrovni zapojených ORP

Lokální síťáky a síťáři zpracovávali v rámci svých ORP dokument s názvem Analýza místní sítě služeb a návrh její optimální podoby. Součástí analýz jsou i doporučení pro rozvoj sítě služeb pro děti a rodiny, která jsou uvedena níže. Vzniklé analýzy jsou dostupné zde: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/analyzy-siti-sluzeb/>.

Bílina

Lokální síťář se věnoval tématům:

Koordinace sítě služeb pro ohrožené děti v ORP Bílina

Spolupráce škol a sítě služeb

Témata, která se na základě mapování potřeb ze strany lokálního síťáře vyprofilovala, se týkají především propojení sítě služeb a škol v oblasti ohrožení dětí sociálně patologickými jevy a kompetence OSPOD (zejména v oblasti kurátorů pro děti a mládež) a dále potřeby koordinovat síť služeb tak, aby docházelo k užší spolupráci aktérů sítě služeb a OSPOD v rámci procesu sanace rodiny (sociální práce na OSPOD).

Doporučení:

- zřídit komisi sociálně právní ochrany dětí
- pokračovat v nastavené spolupráci škol, metodiků prevence, výchovných poradců, OSPOD, poskytovatelů sociálních služeb a dalších aktérů sítě služeb (například Tým pro rodinu)
- zapojení neformálních aktérů do sítě služeb pro rodiny s dětmi (farnost či zájmové spolky)
- zvýšit diverzifikaci poskytovatelů služeb, intenzivněji využít vnějších zdrojů, tj. poskytovatelů mimo ORP
- zapojit „přespolní služby“ do pracovních skupin komunitního plánování a aktivně s nimi jednat o podmínkách spolupráce ve prospěch ochrany zájmu dítěte
- dokončit proces nastavení komunitního plánování

Děčín

Lokální síťářka se věnovala tématu:

Komplexní podpora dětem ohroženým školním neúspěchem projevujícím se záškoláctvím v ORP Děčín

Cílem bylo podpořit spolupráci aktérů z oblasti školství a SPOD, zejména v oblasti vyjasnění kompetencí, zvýšení informovanosti o možnostech práce s tématem záškoláctví a aktivního hledání multioborových nástrojů podpory dítěte a rodiny.

Doporučení:

- podpora fungování mezioborových platforem
- zaměření se na komplexní řešení situace dětí a rodin
- vyrovnávat příležitosti dětí a mladých lidí ze sociálně znevýhodněného prostředí
- aktualizovat pravidelně informace o službách
- zajistit dostupnost psychosociálních služeb
- posílit kapacity terénních služeb
- koordinovat preventivní aktivity
- posílit kapacity aktérů v obcích I. a II. typu

Chomutov

Lokální síťář se věnoval tématu:

Podpora dětí a rodin ohrožených závislostí

Cílem je zajištění základní podpory pro děti a rodiny ohrožené závislostí, vytvoření informační databáze a posílení dostupnosti jednotlivých služeb, a to s přihlédnutím k potřebám dětí a posílení možností podpory prostřednictvím terénních a ambulantních služeb v rámci přirozeného prostředí dítěte, pokud je v dané situaci pro dítě podpůrné.

Doporučení:

- podpora samotných rodičů pro zapojení do sítě jakožto důležitých aktérů
- rozšíření spolupráce o další aktéry v síti
- podpora vzniku nových platforem
- rozvoj meziresortní spolupráce
- najít způsob pokračování aktivit směřujících k síťování aktérů

Litoměřice

Lokální síť se věnoval tématům:

Multidisciplinární spolupráce aktérů sítě pro děti a jejich rodiny v ORP Litoměřice

Aktivity byly cíleny na vzájemné vyjasnění kompetencí a rolí aktérů v síti služeb a nastavení adekvátní spolupráce mezi nimi v případech, kdy je potenciální riziko vzniku ohrožení dítěte podle §6 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Síť služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP Litoměřice

Cílem bylo vzájemné vyjasnění kompetencí a rolí aktérů v síti služeb a nastavení adekvátní spolupráce v případech, kdy již ohrožení dítěte podle §6 cit. zákona vzniklo. Aktivity jsou směřovány tak, aby napomohly zabránění dalšímu prohlubování ohrožení, případně se ohrožení dítěte zcela eliminovalo.

Doporučení:

- vzájemně a cíleně vyjasňovat kompetence mezi aktéry v jejich spolupráci a ujasňovat jejich role při pomoci dítěti prostřednictvím práce v mezioborových platformách zaměřených na propojování aktérů s akcentem na jejich spolupráci ve prospěch naplnění potřeb dětí
- diskutovat možnosti a cíleně rozvíjet případovou práci v lokalitě
- rozvíjet a zlepšovat dostupnost jednotlivých služeb tak, aby odpovídaly potřebám lokality
- zjišťovat potřeby aktérů v lokalitě a koordinovat jejich naplňování

Litvínov

Lokální síť se věnoval tématům:

Koordinace sítě služeb pro ohrožené děti v ORP Bílina

Spolupráce škol a sítě služeb

Témata, která se na základě mapování potřeb ze strany lokálního síťáře vyprofilovala, se týkají především propojení sítě služeb a škol v oblasti ohrožení dětí sociálně patologickými jevy a kompetence OSPOD (zejména v oblasti kurátorů pro děti a mládež) a dále potřeby koordinovat síť služeb tak, aby docházelo k užší spolupráci aktérů sítě služeb a OSPOD v rámci procesu sanace rodiny (sociální práce na OSPOD).

Doporučení:

- posilovat motivaci a kompetence rodin v oblasti výchovy dětí
- prohlubovat věcnou i neformální spolupráci aktérů v ORP Litvínov
- posilovat kompetence pracovníků zejména v rámci psychosociální podpory a práce s tématem závislostí
- podporovat aktivity komunity, posilovat soudržnost a vztah k lokalitě
- rozvíjet spolupráci s bytovými družstvy a aktéry z oblasti realitního trhu
- pokračovat v realizaci Multioborového týmu pro děti a mládež, vzájemné koordinaci aktérů juvenilní justice

Louny

Lokální síť se věnovala tématům:

Spolupráce aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP Louny

Cílem je spolupracující síť služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny, která jim nabídne podporu vycházející z jejich potřeb. Lokální síť se zaměřila na to, aby všichni aktéři znali kompetence OSPOD, rozuměli pojmu ohrožené dítě, při práci s dětmi dbali především na jejich potřeby; zároveň měli vyjasněné kompetence, vyladili postupy při řešení nepříznivé situace dětí a jejich rodin a nastavili formy komunikace a předávání informací.

Sít' psychosociálních služeb pro děti a jejich rodiny v ORP Louny

Cílem je, aby se rodinám s dětmi dostalo včasné podpory dříve, než problémy eskalují a situace dítěte bude vyhodnocena jako ohrožující. Propojením aktérů s psychosociálními službami může být rodině doporučena podpora např. terénní služby, která se bude rodině věnovat a předejde tak jejímu ohrožení. Lokální síťařka se zaměřila na posílení informovanosti a zvýšení návaznosti a prostupnosti služeb.

Doporučení:

- účastnit se mezirezortních setkání, sdílet informace a zkušenosti a inspirovat se příklady dobré praxe od ostatních
- věnovat pozornost dětem a rodinám v rozvodových a rozchodových situacích
- věnovat pozornost dětem s potřebou psychiatrické péče
- podporovat materiální zajištění rodin s ohroženými dětmi
- podpořit kvalitní trávení volného času dětí ze sociálně a kulturně znevýhodněného prostředí dle jejich potřeb
- podporovat vznik nových mezirezortních platform a mezirezortní spolupráce
- vytvoření pozice nestranného koordinátora pro mezirezortní spolupráci

Lovosice

Lokální síťař se věnoval tématu:

Komunikace a spolupráce aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny v ORP Lovosice

Cílem bylo vzájemné vyjasnění kompetencí a rolí aktérů v síti služeb a nastavení adekvátní spolupráce mezi nimi v případech, kdy již ohrožení dítěte vzniklo. Aktivity byly zaměřeny tak, aby napomohly zabránit dalšímu prohlubování ohrožení, případně se ohrožení dítěte zcela eliminovalo.

Doporučení:

- vzájemně a cíleně vyjasňovat kompetence mezi aktéry v jejich spolupráci a ujasňovat jejich role při pomoci dítěti prostřednictvím práce v mezioborových platformách zaměřených na propojování aktérů s akcentem na jejich spolupráci ve prospěch naplňování potřeb dětí
- diskutovat možnosti a cíleně rozvíjet případovou práci v lokalitě
- rozvíjet a zlepšovat dostupnost jednotlivých služeb, aby odpovídaly potřebám dětí a aktérů v lokalitě
- zjišťovat a monitorovat potřeby dětí a aktérů v lokalitě a koordinovat jejich naplňování

Most

Lokální síťařka se věnovala tématům:

Rozvoj spolupráce aktérů sítě pro děti v problémové situaci v ORP Most

Cílem bylo najít způsob propojení aktérů podílejících se na řešení problémové situace dítěte tak, aby docházelo k výměně informací a zpětné vazby, byla nastavena spolupráce při koordinaci individuálního plánu ochrany dítěte s individuálními plány v sociálních službách, posílit včasnou sanaci rodiny a vytvořit prostor pro efektivní asistované kontakty včetně podpory preventivní práce s rodinou.

Sít' služeb pro dítě v rozvodové či rozchodové situaci rodičů v ORP Most

Cílem bylo podpořit spolupráci aktérů tak, aby dítě procházející rozvodovou či rozchodovou situací rodičů mělo k dispozici jistou, stabilní a efektivní síť služeb a odborníků, kteří dítě provedou touto situací s důrazem na práva dítěte a snížení negativních dopadů spojených s řešením této situace.

Doporučení:

- najít koordinátora sítě, který bude průběžně sledovat a vyhodnocovat potřeby sítě i jednotlivých aktérů
- posílit roli Komise pro sociálně-právní ochranu dětí
- obnovit fungování systému včasné intervence
- rozvíjet spolupráci s pediatrií, využít jejich potenciál pro včasnou identifikaci obtíží v životě dítěte
- více využívat případové konference, posílit kompetence jiných aktérů než OSPOD
- pracovat se školským i sociálním systémem ve vztahu k návratům rodin z dlouhodobého pobytu v cizině
- zajistit zapojení malých obcí, podpořit dostupnost služeb

Roudnice nad Labem

Lokální síť se věnoval tématům:

Multioborová spolupráce, podpora vzniku a fungování mezioborových platforem.

Téma vychází z potřeb aktérů, kteří deklarovali zájem na prohloubení vzájemné informovanosti jak na úrovni jednotlivých klientů, tak na úrovni vyjasnění kompetencí jednotlivých služeb. Cílem je také podpora realizace společných projektů a zefektivnění návaznosti poskytovaných služeb.

Podpora publicity sociálních témat.

Nejde pouze o propagaci sociálních služeb a organizací, které je poskytují. Jde o sdílenou potřebu aktérů a obyvatel oblasti ve smyslu sdílení informací, osvěty a zapojení do dění v oblasti. Informovanost veřejnosti je též aktéry vnímána jako významný preventivní faktor.

Doporučení:

- monitorovat potřeby dětí a rodin v lokalitě
- hledat řešení, která reagují na tyto potřeby při zachování principu mezirezortnosti
- zapojovat menší obce, sdružovat zdroje
- zvyšovat informovanost o sociálních tématech
- vytvořit funkční komunikační nástroje, které umožní lepší koordinaci pomoci a podpory
- využít zkušeností s čerpáním projektových prostředků
- dále rozvíjet spolupráci sociálního a školského rezortu

Rumburk

Lokální síť se věnovala tématům:

Komunikace a spolupráce aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP Rumburk

Cílem je vytvoření prostoru pro vzájemnou informovanost a nastavení mezirezortní spolupráce aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny. Prostřednictvím pravidelného setkávání aktéři poznají své kompetence a možnosti spolupráce. Děti a jejich rodiny budou mít k dispozici spolupracující síť služeb, aktéři mohou včas a v nejlepším zájmu dítěte pracovat s ohrožujícími faktory.

Problematika zadluženosti rodin s dětmi v ORP Rumburk

Cílem je podpořit prostřednictvím využití zdrojů lokálních aktérů aktivity zaměřené na posilování finanční gramotnosti u rodin v ORP Rumburk. Hlavním úkolem je identifikovat a mobilizovat zdroje k zajištění potřeb ohrožených rodin s dětmi v oblasti dluhové problematiky.

Doporučení:

- pokračovat v pravidelném setkávání aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny
- rozvoj kompetencí aktérů za účelem předcházení předsudkům a diskriminačním postojům
- sjednocení podmínek pro poskytování služeb na podporu ohrožených dětí a jejich rodin
- zajištění krizového bydlení pro ohrožené rodiny s dětmi
- věnovat se problematice zadluženosti rodin s dětmi v ORP
- udržení pozice koordinátora sociálních služeb, který koordinuje služby a realizuje společná setkávání aktérů

Teplíce

Lokální síť se věnoval tématu:

Podpora spolupráce ZŠ s ostatními aktéry v síti pro ohrožené děti a jejich rodiny

Cílem bylo zvýšit informovanost škol o ostatních aktérech sítě a podpořit efektivní spolupráci, předávání informací se zohledněním mlčenlivosti v různých sektorech; umožnit včasnou identifikaci obtíží dítěte ve školním prostředí.

Doporučení:

- podporovat komunikaci a spolupráci mezi školami a sociálními službami – vznik platformy
- podporovat ověření působení sociálního pracovníka ve škole
- posílení kapacit psychiatrické a psychologické péče
- podpora adiktologických služeb
- posílit azylové formy bydlení pro rodiny
- řešit sociální bydlení
- realizovat výzkum potřeb rodin s dětmi a reagovat na zjištěné potřeby

Ústí nad Labem

Lokální síťka se věnovala tématům:

Terénní práce s dětmi v problémové situaci a jejich rodinami na území přilehlých obcí v ORP Ústí nad Labem

Aktéři v oblasti SPOD, školství a zdravotnictví vnímají potřebu komplexní práce s rodinou prostřednictvím terénních služeb pro děti a jejich rodiny. Terénní služby jsou v ORP poskytovány především ve městě, využívanost služby v přilehlých obcích je nízká. Cílem je propojit orgány samosprávy v menších obcích v ORP s poskytovateli služeb pro děti a rodiny a rozšířit tak možnost podpory pro obyvatele těchto obcí.

Systém podpory pro rodiny ohrožené chudobou v ORP Ústí nad Labem

Materiální pomoc není v ORP koordinovaná, možnosti využívání jsou pro aktéry v síti i samotné rodiny s dětmi ohroženými chudobou nepřehledné, mění se v závislosti na možnostech poskytovatelů pomoci, legislativních změn apod. Cílem je posílit koordinaci poskytování materiální pomoci prostřednictvím spolupráce aktérů.

Doporučení:

- komplexní mezioborová spolupráce v kontextu rodiny a koordinace poskytovaných služeb, především opakované vyjasňování kompetencí a postupů aktérů v síti, rozdělení rolí a předávání informací, včetně zapojení obcí I. a II. typu
- podpora fungování mezioborových platforem
- posílit terénní služby a kapacity sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, které pracují přímo v přirozeném prostředí rodiny
- posílení preventivních programů a intervencí zasahujících do oblastí zvyšování rodičovských kompetencí
- důraz na zajištění služeb, které jsou reflektovány jako zcela chybějící - rozšíření střediska výchovné péče o denní stacionář a o formu terénní; zřízení azylového bydlení pro rodiny s dětmi; řešení sociálního bydlení

Krajská síť služeb pro děti a jejich rodiny vztahující se k tématům síťování

Síť školských zařízení tvoří 367 mateřských škol, 281 základních škol, 99 středních odborných škol a gymnázií, 9 vyšších odborných škol. Síť těchto zařízení je poměrně hustá, přesto se však místně vyskytují obtíže s dostupností jednotlivých typů škol. Poptávku se nedaří vždy pokrýt zejména u předškolního vzdělávání, na to však reagují aktéři v kraji – vznikají dětské skupiny a další alternativní zařízení, které kapacitně i způsobem práce s dětmi, místem provozování služby či její formou lépe odpovídají různorodým potřebám dětí a očekáváním rodičů. V oblasti základního školství je stále více pozornosti věnováno inkluzivnímu vzdělávání, potřebám dětí se specifickými nároky na podobu vzdělávání. Z hlediska podpory dětí a rodin se objevují otázky vzdělávání osob s odlišným mateřským jazykem. Vysokoškolské vzdělání v kraji lze získat na 2 vysokých školách. Z dalších školských zařízení se v kraji nachází 33 domů dětí a mládeže, 17 dětských domovů, 5 výchovných ústavů, 4 střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologická poradna a speciálně-pedagogické centrum s pobočkami v bývalých okresních městech. Možná transformace pobytových školských zařízení je tématem, které v rámci kraje čeká na svou příležitost. Základní zdravotnickou péči zajišťuje v kraji síť ambulantních zařízení a lékáren. Akutní lékařskou péči poskytuje 19 nemocnic. Nejvýznamnějším zdravotnickým zařízením v kraji je Krajská zdravotní, a.s., která sdružuje Nemocnice Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Most a Chomutov. Následnou a rehabilitační péči zajišťuje 14 odborných léčebných ústavů. V Mostě je Kojenecký ústav, který provozuje rovněž zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dostupnost zdravotnických služeb není vždy bez výhrad. Zejména v sociálně vyloučených lokalitách je opakovaně zjišťováno, že je obtížné zajistit péči praktického lékaře, stomatologa apod. Objednací lhůty k lékařům specialistům, zejména v oblasti psychiatrické péče, jsou i několikaměsíční, v kraji je nedostatek kvalifikovaných pedopsychiatrů a jejich přetížení způsobuje, že nepřijímají nové pacienty. V Ústeckém kraji se nachází Dětská psychiatrická nemocnice Louny, která zajišťuje lůžkovou péči pro děti s potřebami v oblasti duševního zdraví. Tato nemocnice je zapojena do projektu reformy psychiatrické péče a připravuje se na transformaci.

V Ústí nad Labem a Chomutově působí dvě Centra duševního zdraví, které se zaměřují na různorodé formy podpory dospělých osob s duševním onemocněním. Přestože vnímají absenci podobných forem podpory pro děti a mladé lidi, z personálních a kapacitních důvodů v současné době nejsou schopni svou činnost tímto směrem rozšiřovat. Organizace Fokus Labe, která je zřizovatelem center, je ale velmi aktivní v oblasti reformy psychiatrické péče a dá se předpokládat řada konkrétních výstupů, minimálně v podobě komunitních plánů péče, definování požadavků na vznik mobilních týmů apod.

Od druhé poloviny roku 2017 byla zřízena v Ústeckém kraji dětská adiktologická ambulance, která je unikátním počinem propojujícím zdravotní a sociální aspekt práce se závislostmi různého typu.

V Ústeckém kraji je 8 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, v roce 2018 jedno zařízení ukončilo provoz. Poptávka po krizových lůžkách pro děti a mladé lidi vykazuje proměnlivou tendenci, často reflektuje spíše absenci efektivní práce s rodinou v jejím přirozeném prostředí a nedostatečnou schopnost terénu včasné identifikovat obtíže v životě dítěte či rodiny tak, aby bylo možno rodinu účinně aktivizovat, mobilizovat přirozené zdroje podpory apod. Chybí lepší propojení na služby, které by kontinuálně a v souladu s individuálními potřebami dítěte/děti podporovaly návrat dítěte do domácího prostředí a sociální fungování rodiny.

Je zde registrováno 611 sociálních služeb různého typu. Služby ohroženým dětem a jejich rodinám poskytuje 26 azylových domů, 3 domy na půl cesty, 1 intervenční centrum, 3 služby krizové pomoci, 42 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, 78 služeb poskytujících odborné sociální poradenství, 2 zařízení rané péče, 41 sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, 2 linky telefonické krizové pomoci a 44 terénních programů. To se z pohledu čísel jeví jako dostatečné, přesto nejvýraznější potřebou terénu je zvýšit dostupnost některých služeb. Podrobné analýzy zpracované lokálními síťáčkami a síťáři (viz <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/analyzy-siti-sluzeb/>) založené na mapování v jednotlivých ORP a podložené mnoha rozhovory s odborníky z různých oblastí potom ale ukazuje, že často se jedná spíše o nedostatečnou informovanost o možnostech a limitech jednotlivých služeb, a to i na straně odborné veřejnosti. Nezřídka se stává, že v místě je k dispozici služba, která nabízí podporu v požadované oblasti, ostatní aktéři o ní ale nevědí, nebo jsou jejich informace spíše nahodilé. Jako významný faktor, který by mohl pozitivně ovlivnit využívání dostupných služeb, zlepšení jejich provázanosti a tím i maximalizovat možnosti efektivního dopadu na děti a jejich rodiny, se jeví posílení koordinovaného multioborového přístupu s využitím principů case managementu a gatekeepingu.

Doporučení pro rozvoj sítě v Ústeckém kraji

Na základě informací získaných v průběhu realizace projektu je možno definovat několik doporučení, jejichž začlenění do praxe by přispělo k ještě efektivnějšímu využití zdrojů dostupných v síti služeb pro děti a jejich rodiny.

Doporučení k tématu spolupráce v síti

Práce s komunitou, přirozenými autoritami

Komunita je výrazným zdrojem podpory, jak se ukázalo nejen ve výstupech realizovaného projektu. Právě na území Ústeckého kraje, kde pocit sounáležitosti není historicky ukotven a podporován, je velmi podstatné nezapomínat na tento rozměr života obyvatel kraje a cíleně s ním pracovat. Právě neformální zdroje pomoci a podpory mohou výrazně přispět k aktivizaci rodin, posílit možnost včasné identifikace obtíží v životě dítěte a jeho rodiny a nabídnout takové nástroje pomoci, které budou funkční a zároveň opakovaně využitelné i bez nutnosti externí intervence ze strany formálních institucí. Pro děti a mladé lidi potom zástupci komunity a přirozených autorit mohou představovat důvěryhodné zdroje informací a pozitivních životních scénářů. Podpora místních komunit a rozvíjení nástrojů komunitní práce je z hlediska dlouhodobých efektů jednou z nejperspektivnějších oblastí, na které by bylo vhodné se zaměřit.

Case management

Jako výrazný deficit v oblasti podpory dětí a jejich rodin se ukázalo nedostatečné využívání nástrojů případové práce. Zejména tam, kde ještě není situace natolik kritická, aby byla vyhodnocena jako ohrožující a role koordinátora případu tak byla automaticky přisuzována pracovníkovi příslušného orgánu sociálně-právní ochrany, chybí někdo, kdo by byl schopen průběžně vyhodnocovat situaci, podporovat dítě a rodinu, propojit je s relevantními zdroji pomoci apod. Právě nejistota, kdo a za jakých okolností může nebo má tuto roli mít, vytváří bariéru včasné identifikaci obtíží a včasné intervenci založené na potřebách dítěte tak, aby nedocházelo k prohlubování obtíží. Zvyšování kompetencí sociálních pracovníků v oblasti case managementu může podpořit možnosti efektivní práce s dítětem a rodinou ve všech fázích řešení obtížné životní situace. Vhodné by bylo podpořit rozšíření případové práce i do prostředí, ve kterých zatím neprobíhá – školská sociální práce apod.

Podpora využívání participativních přístupů a metod

Jednou z cest, jak maximalizovat pozitivní dopad intervenčních zásahů je zapojení členů dotčené rodiny a jejich okolí do celého procesu pomoci a podpory. Expertní přístup, který vnímá klienta jako objekt pomoci, rezignuje na využití nástrojů aktivizujících přirozené zdroje a znesnadňuje tak tvorbu udržitelných scénářů zvládnutí obtížné životní situace. Podpora zapojení relevantních zdrojů z prostředí rodiny pomáhá jak lépe porozumět situaci dítěte a jeho rodiny, jejich potřebám, ale rovněž identifikovat způsoby, jak tyto potřeby naplnit. Dítě a jeho rodina jsou vždy základním a neopomenutelným členem pomáhajícího týmu, měli by rozumět tomu, co a proč se děje, jaké jsou varianty řešení, podle jakých kritérií je jejich situace vyhodnocována, jaká jsou rizika a jak je možno s nimi pracovat. Možnosti, které nabízejí např. případové či rodinné konference, nejsou dosud využívány v plném rozsahu, a to zejména v situaci, kdy obtíže ještě nejsou tak zásadní, aby byly vyhodnoceny jako ohrožení. Je třeba podpořit jejich plnohodnotné zapojení do procesu podpory dětí a rodin, včetně posilování povědomí, že to není výhradně nástroj orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Spolupráce rezortů od plánování až k realizaci (včetně kofinancování)

Na krajské úrovni probíhá proces plánování sociálních služeb na základě důkladné analýzy situace v jednotlivých lokalitách, pracovní skupiny jsou tvořeny zástupci různých institucí, které v místě působí. Jedná se však stále o poměrně izolovanou optiku sociálních služeb a jejich sítě. Při realizaci projektu se jako výrazná potřeba pro efektivní tvorbu sítě služeb pro rodiny s dětmi ukázalo zapojení dalších rezortů, zejména školství a zdravotnictví. Témata, která jsou v terénu vnímána jako zásadní, mají často přesahový charakter a při hledání funkčních nástrojů je multirezortní přístup důležitým faktorem. Společné definování témat, na kterých je třeba pracovat, sdílení know-how z různých oblastí, společné projekty, sdružování personálních i materiálních zdrojů může představovat nový, doposud ne zcela využitý potenciál na úrovni obcí i v krajském rozměru.

Informovanost na všech úrovních – laická i odborná veřejnost

Informace o oblasti sociálně-právní ochrany dětí či obecně o síti služeb pro děti a rodiny nejsou příliš dostupné a už vůbec ne v přehledné a srozumitelné formě. Nedostatek informací se přitom v rámci analýz z jednotlivých lokalit ukazuje jako typický stav, který brání lepšímu využití stávající nabídky a do značné míry znesnadňuje včasnou identifikaci obtíží a intervencí. Nejenom mezi laickou veřejností, ale často i mezi odborníky ze spolupracujících rezortů (školství, zdravotnictví) je velmi malé povědomí o dostupných službách a jejich možnostech. Vytvoření informačního portálu, který by nabízel informace pro veřejnost i odborníky, včetně prostoru pro diskuzi a např. sdíleného kalendáře akcí, které s oblastí sociálně-právní ochrany souvisejí, se jeví jako užitečný počín (pro inspiraci možno odkázat na stránky Jihomoravského kraje <https://www.spo-jmk.cz/>).

Kvalifikační vzdělávání sociálních pracovníků a jejich motivace k práci v oboru

V kraji působí regionální univerzita, která vzdělává v oboru sociální práce. Přesto je ve všech ORP a ve všech typech organizací vnímán kritický nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků; je obtížné rozšiřovat služby, protože není jak je personálně zabezpečit. Spolupráce kraje, samospráv a vzdělavatelů by mohla směřovat k posílení motivace studentů sociální práce působit v této oblasti i po dostudování. Nabízejí se nástroje, jako jsou stáže a absolventská místa, k ochotě absolventů zůstat v oboru samozřejmě může přispět rovněž cílené zvyšování prestiže profese. Vzhledem k tomu, že se jedná o společný zájem státní a veřejné správy i neziskového sektoru, bylo by účelné sdružovat za tímto účelem síly a ve spolupráci se vzdělavateli se pokusit dlouhodobě nepříznivý trend změnit, a to i podporou legislativních úprav, které by sociálním pracovníkům zajistily důstojné platové ohodnocení srovnatelné s jinými pomáhajícími profesemi.

Doporučení k tématům síťování

Gatekeeping

Existuje vysoká „prostupnost“ systému péče o ohrožené děti ve směru k náhradním formám péče, v případě některých skupin dětí k péči institucionální. Děti se tak ocitají v nákladnějších a méně vhodných typech náhradní péče, aniž by byly využity možnosti práce s vlastní rodinou dítěte a pomoci této rodině. Hlavním cílem je hledat způsoby a možnosti průchodu dítěte systémem SPOD tak, aby se dítěti a jeho rodině dostalo včasné a funkční podpory a pomoci, která bude vycházet z potřeb dítěte. V centru všech zainteresovaných osob a institucí je ochrana práv dítěte. Je nutno nastavit kritické body, kdy se musí učinit rozhodnutí týkající se dítěte, stanovit kdo je v který moment za rozhodnutí odpovědný, na základě čeho rozhodnutí dělá, jaký je další krok, jak se lze v každý moment vrátit zpátky. Je třeba soustavně pracovat s rizikovými faktory v životě dítěte a jeho rodiny s cílem předejít vstupu do kategorie ohrožené dítě ve smyslu zákona o SPOD. Pokud životní situace dítěte byla posouzena jako ohrožující, cílem zůstává pracovat s dítětem a jeho rodinou v přirozeném prostředí, využívat principů case managementu, kooperovat úzce s rodinou a relevantními zdroji pomoci a podpory. Je třeba nastavit hierarchii intervencí tak, aby byla využita vždy ta nejmenší možná/nutná. Podmínkou je rovněž dostatečná srozumitelnost pro dítě i rodinu. Důležitá je také prostupnost a návaznost ve směru terénní služba – ambulantní služba – pobytová služba. K intervenci invazivnější je možno přistoupit až tehdy, když jsou vyčerpány všechny možnosti na úrovni nižší. Podstatným momentem je to, že dochází k vyhodnocování/přehodnocování situace dítěte a rodiny, s jasnými strategiemi pro případ změny k žádoucímu i nežádoucímu stavu. Jsou k dispozici alternativní scénáře, vždy je volen situační přístup, který respektuje práva dětí a v modelu případové práce důsledně usiluje o naplňování jejich potřeb ve všech oblastech života. Rodiny i pomáhající znají postupy pro případ krize, které jsou jasné i srozumitelné jak z hlediska kroků, tak způsobu identifikace kritického momentu v životě dítěte či rodiny, ve kterém je nutno tento postup využít.

Podpora služeb pro děti s potřebami v oblasti duševního zdraví

Je třeba podpořit vyhledávání a vytváření nových forem podpory dětí s potřebami v oblasti duševního zdraví. V souladu s probíhající reformou psychiatrické péče je důležité se i u skupiny dětí a mladých lidí zaměřovat na možnosti podpory v přirozeném prostředí, zvyšovat dostupnost služeb, a to zejména s využíváním terénních a ambulantních forem péče. Na základě definování potřeb v jednotlivých oblastech života je třeba vytvářet systém, který s využitím principů multioborového přístupu bude schopen pružně reagovat na aktuální životní situace dětí a jejich rodin a nabízet jim široké spektrum podpory, která bude odstraňovat stigmatizaci spojenou s duševním onemocněním a minimalizuje vytržení dítěte z přirozeného prostředí. Vedle podpory dítěte je třeba zaměřit se i na podporu celé rodiny tak, aby její členové získali kompetence posilující zvládání obtížné životní situace. Nezbytná je též edukace odborné i laické veřejnosti ve vztahu k duševnímu zdraví.

Doporučení vycházejí ze zjištěného aktuálního stavu sítě (k datu vzniku dokumentu).

Závěrem

V průběhu realizace projektu Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí jsem měla tu čest potkat celou řadu zapálených odborníků, kteří i přes mnohá úskalí věnují neustávající zájem práci ve prospěch dětí a jejich rodin. Velmi si cením toho, že ani v nelehkých podmínkách, které stávající terén sociálně-právní ochrany dětí představuje, neztrácejí chuť a energii hledat nové cesty.

S úctou,

Radka Michelová

Použité zdroje

- Analýzy místních sítí služeb – Ústecký kraj. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/analyzy-siti-sluzeb/>
- Český statistický úřad. Charakteristika Ústeckého kraje. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61165702/33008518chcz.pdf/b25e327b-9b81-4828-ae44-dce10771f305?version=1.3>
- Ústecký kraj. Akční plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na rok 2019. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730712
- Ústecký kraj. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji 2016 – 2021. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1697043
- Ústecký kraj. Koncepce rodinné politiky Ústeckého kraje 2019 – 2021. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1731540
- Ústecký kraj. Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2017 – 2021. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/strategicke-dokumenty/ds-100004/archiv=0&p1=204835>
- Ústecký kraj. Strategie podpory rozvoje dobrovolnictví Ústeckého kraje 2019 – 2020. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730792
- Ústecký kraj. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na období 2019 – 2021. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1730711
- Ústecký kraj. Ústecký krajský plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015 – 2020. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=17307

Potřebujete více informací?

K síťování ve vaší obci či kraji?

Obraťte se na krajskou síťářku **Mgr. Radku Michelovou**, e-mail: radka.michelova@mpsv.cz, tel.: 773 790 721, nebo na krajskou koordinátorku síťování **Mgr. Světlu Veselou Novou** (dotazy spojené se síťováním v zapojených obcích), e-mail: svetla.veselanova@mpsv.cz, tel.: 773 790 722.

K aktivitě síťování?

Obraťte se na odborného garanta **Mgr. Štěpána Bolfa**, e-mail: stepan.bolf@mpsv.cz, tel.: 221 923 647, 775 853 476 nebo na vedoucí oddělení transformace služeb pro rodiny a děti, odbor ochrany práv dětí **Mgr. Kristýnu Jůzovou Kotalovou**, e-mail: kristyna.kotalova@mpsv.cz, tel.: 221 922 255, 724 178 744.

www.pravonadetstvi.cz

www.mpsv.cz

